

KUSTBON

Nr 5-6 - Årgång 11

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1954

Julnummer

Julkväll på Ormsö

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Manfred Nyman.*

Red.-sekr.: *Lars Broman.*

Red. och Exp.: Tunnelgatan 23, 3 tr., Stockholm.

Kustbons postgiro: 19 72 07.

Utkommer 1954 med sex nummer.

Prenumerationspris 1954 5 kr,

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 20 kr.

Härnösand 1954 - Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Ur innehåll

	Sid.
Dömda till förintelse? av fil. lic. E. Nyman	2
De hemlösas och hemmets dag av domprosten Nils Bolander	4
Ur Ormsösvenskarnas förflutna av folkskollärare Joel Nyman	5
Min sista hemmajul av Elmar Nyman	9
Jöle komor av R. T-n	10
Hembygdens väg gick längre av folkskollärare Alex. Samberg	11
Boxas — av red. A. Ingelsson	12
Det var en gång av agronom E. Adalberth	13
Konsthistoriska strövtåg i Estland	15
Gammal estlandssvensk julsalm	16
Från redaktionen	16
Anders Lindquist 60 år av G. S.	17
Valentin Kiiin. In memoriam av Erik Schmidt	17
Fyra dikter av Edvin Lagman	17

Dömda till förintelse?

Fil. lic. Elmar Nyman

Hårt har ödet under tidernas lopp behandlat de svenska kolonisterna i öster. Krig, hungersnöd, pest och andra farsoter har skoningslöst gått fram, tidtals ödeläggande hela byar. Men man reste sig om ock långsamt, knogade med hårda, orimliga dagsverken för godsherrn och prosten. Glädjeämnen var få och små och mången sökte tröst i spriten. Under ljusare ögonblick gladde man sig över grannsämjan och det gemensamma modersmålet.

Det var inte bara yttre förintelse som hotade stammen. En annan ständig fara utgjorde den kompakta främmande omgivningen. Hur länge skulle öfolket lyckas hålla sina positioner, dvs. sin egenart, sina bygdemål, sina små isolerade riken? Moderlandet hade till synes förgätit sina barn i de fjärran karga bygderna och den mäktige tsaren hade ingen förståelse för småfolkens speciella bekymmer. Allt större kände gränstrakternas svenskar trycket från den estniska omgivningen. Att de kämpade häremot vet vi nu, men utomstående iakttagare har mången gång siat om den lilla svenska gruppens snara uppgivelse.

En av dem som inte trodde på stammens motståndskraft var Carl Russwurm. I sin berömda bok *Eibofolke* anslår han rätt pessimistiska tongångar. Den lilla och obetydliga stammens tid är snart slut, påstår han. På sin höjd kan det dröja några generationer, innan den allt mäktigare framträngande estniska flodvägen har utplånat de sista spåren efter de svenska kolonisterna. "Om hundra år", säger Russwurm 1855, "skall vandraren gå över de gravkullar där de sista öborna vilar, och med vemod skall han erinra sig folkstammen från Ruriks dagar . . ."

Det blev nu inte så som Russwurm trodde. Visst tvingades svenskarna på många håll till reträtt, men i gengäld befäste de sina ställningar i andra avseenden. Och Russwurms ord om vandraren av år 1955 fick en annan aktualitet än han avsåg. Det var inte den estniska flodvägen utan ännu mäktigare brottsjöar som sopade undan svenskfolket från Ruriks dagar . . .

Mera förvånande är det kanske att en annan känd forskare, nämligen Vilhelm Lundström, Riksföreningens skapare, i sin ungdom uttalade sig mycket pessimistiskt om sina "glömda landsmäns" framtida existens. Och ändå gjorde Lundström sina iakttagelser fyra decennier senare än Russwurm. Däremellan låg dock epoken Thorén—Österblom, som i mycket ändrade läget och gav impulser till ett nationellt nydaningsarbete. Den unge akademikern Lundström gjorde sin resa "i österväg" år 1892. Han berättar om sin kontakt med svenskarna i Estland i boken *Från söder och öster*, som utkom 1895.

I Reval besöker Lundström bl. a. den oansenliga svenska kyrkan och inhämtar att församlingen bestod av 500 à 600 personer, "mest sjömän och tjänstefolk från Finlands och Estlands svenskspråkiga trakter." Men de ständiga in- och utflyttningarna inom församlingen gör honom bekymrad. Ännu större farhågor inger honom en mellan det lutherska prästerskapet i Reval och de ryska statsmyndigheterna pågående process. Prästernas avlöningsskassa hotas av indragning. Lundström tror att när detta hot går i fullbordan det mänskligt att döma borde "vara slut med svenska församlingens existens — en från flera synpunkter beklaglig eventualitet."

Från Reval beger sig Lundström ut till de egentliga svenskbygderna. Efter att i sin bok ha erinrat om att Estlands svenska befolkning "sedan lång tid varit stadd i ständigt avtagande" re-

dogör han för sina intryck från några orter. Något besynnerligt förefaller det onekligen att han finner rågöbornas läge vara lika prekärt som dagösvenskarnas. Han påpekar att den "kärva, otillgängliga" rågöbefolkningen är dömd till undergång för att den ej "kunnat förmå sig att ingå äktenskap med den estniska befolkningen på fastlandet." Genom att rågöbon ständigt sökt sin brud inom de båda öarnas område har det tillståndet uppstått, "att på Rågöarna av tio äktenskap åtta äro barnlösa." Och han tillfogar med allvar: "Fruktansvärt drabbar en straffande Nemesis den järnhårda envishet varmed de båda små öarnas invånare velat trotsa naturens bud, och av allt att döma torde även här den svensktalande befolkningen gå en snabb undergång till mötes."

Situationen på Ormsö bedömer Lundström ej mindre pessimistiskt. Han framhåller att ön blivit såld till ryska staten och att öborna "genom medel, vilka aldrig torde bliva fullt kända" förmått att övergå till grekisk-katolska läran, från vilken någon återgång näppeligen kunde tänkas (underligt nog ägde ju en sådan rum efter 1905). Russificeringen och den nya religionen tror Lundström skall göra att "på Wormsö svenskt språk och svensk nationalitet (skall) vara dömda till förintelse."

Och den stora svensksöcknen Nuckö? Var dess framtidsutsikter lika små? Alldeles. Lundström blev vid konfrontationen med nucköborna synnerligen nedslagen. Han hade nu kommit till "armodets och eländets" boningar. Så här uttrycker han situationen: "Hos befolkningen märker man även vid närmare bekantskap få drag, som kunna på något sätt erinra om den svenska härstamningen — språket naturligtvis undantaget. Det är en foglig, medgörlig, okunnig och barnsligt naiv befolkning, som genom århundradens isolering och århundradens förtryck blivit hart när skygg och förlorat all självkänsla. Har någonsin den förtvivlade kampen för tillvaron, oförändrat fortfarande generation efter generation, tryckt sin prägel på en befolkning, så är det på Nuckösvenskarnes vemodiga, fårade anleten" osv. Och så kommer även här den nedslående slutsatsen: "Men denna tillvaro skall nu, mänskligt att döma, icke bliva långvarig. Esternas antal på Nuckö är nämligen i ständigt stigande, svenskarnes i avtagande - - - de svensktalande barnens antal i ständigt minskning, och den svenska befolkningens livsnerv är därmed avklippt." Nuckösvenskarnas livskraft anser Lundström redan vara bruten. Denna "underliga dialekt, som ännu för några år sedan erbjöd språkforskaren så mycket av intresse och som bevarat så många av fornsvenskans egendomligheter, får man nu blott höra ur en eller annan gammal gummas mun." Vad säger alla våra nucköbor om detta påstående? Alla de som gick i Klockargården och i övriga svenska skolor 1892? Det språk som Gideon Danell funnit värt att ägna ett helt livs forskarmödor, som han funnit inta en särställning "genom sin fasta och klara

byggnad", som han skulle vilja likna vid ett kulturspråk (Ordbok över Nuckö-målet) fann Lundström vara "en vidunderlig rotväliska, sammansatt av den gamla Nuckösvenskan, åtskilliga ord ur den nuvarande högsvenskan, uppsnappade ur böcker eller av sjömän, samt av tyska och estniska." Orsaken till denna förfalskning av språket anser Lundström vara "den djupt rotade föreställningen, att hans (alltså nucköbons) språk är sämre än de andras och att han liksom kommer ett trappsteg högre på rangskalan genom att tala något annat av de språk han hör omkring sig." Slutomdömet kan inte bli mer än ett. Nucköborna kommer i likhet med sina bröder och systrar i grannsocknarna att avnationaliseras tämligen snart. "Så skall", skriver Lundström, "troligen Nuckösvenskan allt mer och mer i sig upptaga främmande element och förmodligen slutligen uppgå i det blandspråk av tyska och estniska, som man stundom får höra på Estlands kuster. Och därmed skall det sista spåret av svensk nationalitet på ännu en av de estländska öarna vara försvunnet."

Att den drunknande skulle kunna räddas trodde tydligen inte den unge Lundström, som ju dock senare fick vara med om att hjälpa upp hundratals "drunknande" svenskar i förskingringen. Resignerat utbrister han: "Vi kunna icke längre med bästa vilja i världen skänka våra landsmän där ute något mera än vårt djupa deltagande." När den unge rikssvensken uttrötad efter sitt besök på Nuckö återvänder till sitt hotell i Hapsal har han svårt för att somna. För hans ögon svävar bilderna "av denna glömda, föraktade skara landsmän, som i armod och okunnighet oundvikligen synes gå sin undergång till mötes."

Lundström var, tack och lov, för pessimistisk. Liksom Russwurm blev han ej sannspådd, kanske mycket just tack vare sin egen sedermera ändrade uppfattning om läget och därav följande aktivitet till den estlandssvenska kulturens fromma. Den Lundström som skapade Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och som under många år ledde föreningens verksamhet var ingen pessimist. Och Nuckö, som Lundström vid sin genomresa 1892 fann vara dömt till undergång som svenskort, kom ju sedermera, som vi alla känner till, att bli den socken, varifrån "ansatsen till ett allmänt baltiskt-svenskt nationellt uppvaknande utgått" (Danell).

Självfallet var inte Russwurm och Lundström de enda som bedömde estlandssvenskarnas framtid pessimistiskt. Svartmålare har det alltid funnits gott om. Även i dag siar pessimisterna om vår omedelbara undergång som särartad etnografisk grupp. Och man kan tycka att de har goda skäl härtill. Undertecknad vill emellertid gärna representera "kärningen mot strömmen" i sammanhanget — den som betvivlar att en ragnarök är nära. Ännu några decennier kommer folket från de karga bygderna att kunna tala sitt ärvda "tungomål", om inte till vardags så kanske vid högtidliga tillfällen!

Domprosten Nils Bolander:

De hemlösas och hemmets dag

När den store norske diktaren Wergeland låg på sitt yttersta, lär han ha vaknat upp några ögonblick ur dödsdvalan och viskat: "Nu drömde jag så ljukt. Jag drömde att jag låg i min mors armar."

Sitter det kanske inte längst inne i oss alla ett litet hjälplöst och hemlöst barn som längtar efter en mors famn, ett tryggt hem? Och är det inte så att detta barn inom oss gör sig särskilt påmint, då vi firar barnens högtid?

År 1864 satt en ung svensk Rom-resenär på sitt rum i den eviga staden och såg ut över trädgården som badade i sol. Han lyssnade förstrött till en säckpipare som just gick förbi madonnabilden i murnischen. Ett mjukt vemod tog honom fången. Så fick han syn på boktraven på skrivbordet. Där låg Fredmans epistlar och Tegnér's dikter. Där låg också en mycket obetydlig liten bok, ett häfte. En almanacka. Vad kunde det egentligen vara för dag i dag frågade sig den unge svensken som levt så lyckligt veckovill.

"December! — Är det möjligt väl? Jag såg ej snö i år!

December, tjugufjärde — ack det som en blixtnig slår!"

Och så tjasas hans håg av hågkomsten av den tidens snövintrar hemma i Sverige.

"Mitt land, mitt land, hur mår mitt land med marken vit av snö, med julefrid och juleljus och bjällerklang på sjön?

Jag har ej hem, jag har ej härd, jag har ej eget bo..."

"Jag ser en stad, en välbekant. I både rikmans hus och fattigkojan tindrar upp ett vänligt juleljus.

I kväll får saknas ingenstäds det goda, vita bröd, och ej den frusne sparven ens i kväll får lida nöd.

Jag ser ett hem — jag känner det — jag ser den tända gran, med knäppta händer stå de små som själv jag varit van.

Därute är det kallt och mörkt och yrar nu som bäst;

därinne är det varmt och ljukt på Jesusbarnets fest."

Den unge svensken's namn var Carl Snoilsky och hans "Jultankar i Rom" fånglar oss framför allt därför att de är en hemlös människas längtansång på hemmets dag.

Ack, människornas hemlöshet är svidande stor både när det gäller det jordiska och det himmelska fäderneslandet i dessa dagar.

På juldagen nås den väldiga skaran av den andliga hemlöshetens systrar och bröder av ett sannskyldigt evangelium, glädjebudskap: "Varen icke förskräckta. Se, jag bådard eder en stor glädje, som skall vederfaras allt folket. Ty i dag har en Frälsare blivit född åt eder i Davids stad, och han är Messias, Herren."

"... åt alla dem som togo emot honom gav han makt att bli Guds barn, åt dem som tro på hans namn."

Kristus, som föddes och levde i hemlöshet, vill skänka oss alla ett hem och ett fäste — bara vi tar emot honom. Därtill var han född och därför dog han och uppstod på den tredje dagen för att ge de husvillan ett härbärge.

Tag emot Kristus! Det är på sitt sätt hela kristendomen. Vi människor krånglar nu en gång för alla till allting. Därför krånglar vi också till kristendomen och gör den till en mycket invecklad historia från både Guds sida och vår sida.

Krav på krav. Sådan skall man vara och sådan och sådan. Är man det så kan Gud i sin tur börja ta under övervägande huruvida han vill befatta sig med en.

Nej, tag emot Kristus! Det är kristendom. Tag emot honom med tomma händer. Försvarslös. Kristendomen är alltigenom en gåva. Tag emot Kristus i tro.

Märkvärdigare är det inte. Herre, är det du som kommer på besök i mitt hjärtas fattigkvarter! Där är så trångt och kallt och smutsigt, smutsigare än i Betlehems stall. Men på ditt ord, Herre, vill jag öppna för dig mitt i mitt förfall.

Då skall han genast ta härbärge därinne och göra dig till sitt glada och tacksamma barn genom att skänka dig syndernas förlåtelse.

Detta är ordningsföljden: först förlåtelse, sedan det nya livet. Först förlåtelse — sedan makt att bli Guds barn. Först förlåtelse — sedan glädje och tacksamhet.

Allt i det kristna livet börjar med syndernas förlåtelse.

Tag emot den hemlöse Mästaren i bön och bot. Då blir det äntligen jul därhemma.

"Välkommen var, o Herre kär!

En gäst när oss du vorden är.

I fattigdom för människors skuld du kom, och Gud är oss nu huld."

Ur Ormsösvenskarnas förflutna

”.. här ha de lidit..
de gamle, som vila i ro.”

År 1861 flydde fem Ormsöbönder, Lars Lindström och Hans Solros från byn Borrby samt Johan Rönnerberg, Anders Winquist och Ado Jerikas från Rälby i öppen fiskebåt till Stockholm för att inför Sveriges dåvarande kung, Karl XV, och dennes regering söka huld och skydd mot sin tyranniske egendomsherre baron Otto Fredrik von Stackelberg. Om de närmast föregående orsakerna till denna förtvivalade åtgärd samt följderna av densamme berättar en ännu levande man, Lars Kornblom, född 1850 i byn Borrby, Ormsö, följande intressanta enskildheter.

Ormsö-Stackelbergarna hava förskaffat sig en sorgbar ryktbarhet genom sitt skoningslösa uppträdande mot sina underlydande svenskar. Den siste ”självhärskaren” över hela Ormsö med en befolkning på över 2.000 själar — ovannämnde Otto Fredrik von Stackelberg, som dog år 1881 och ligger begravnen på öns kyrkogård — var en mycket godtycklig herre, särskilt i yngre år. Egenhändigt pryglade han upp folk, som ådragit sig hans missnöje och icke ens kvinnor och barn gingo fria från anfallen av baronens bärsärkarseri.

Hans sätt att bestämma skattenormen till herrgården var i högsta grad godtyckligt. År 1860 eller 1861 ”lyckliggjordes” Ormsöbönderna med nya skatteförordningar: ytterligare påökningar med dagsverken och ökad leverans av naturaprestationer. I och för undvikande av ”missförstånd” beträffande arten av dessa skyldigheter hade dessa sammanförts i ett häfte, tryckt i Reval — på svenska — samt försett med ”kejsarens underskrift”. Denna ”bok” var nu menige mans lag, varefter denne hade sig att ”rätta och packa”. Avslutningsvis var införd den hugnesamma förklaringen, att brott mot och försummelse i uppfyllandet av denna lag vore belagd med pryglstraff. Sedan de bestraffades ryggar vore tillräckligt söndertrasade, skulle resten av de ådömda rappen utdelas på delikventens bröst! Och att det icke var fråga om tomta skrämnskott, därom gävo de allt som oftast återkommande exkutionerna allt för tydliga vittnesbörd. Så t. ex. ihjälpskades år 1858 trenne av öns mest försigkomna, på godsägarespråk ”sturska” bönder. Pryglingen lär hava verkställt med — nyponris! — Varje byäldste — ”länsman” — fick mottaga ett exemplar av häftet och fick denne med sitt eget skinn svara för att föreskrifterna också efterlevdes.

Det fanns dock behjärtade män, som vågade risken, att sammankalla ”landet” till rådplägning över situationen. Samlingen ägde rum i vår sagesmans hem — hans far var ”länsman” i Borrby. Saxby-Pears gårdens bonde var den mest försigkomne i läskonsten och ålades denne att uppläsa den nya skattelagen. Man kan tänka sig de församlades spänning, då denne satte sig tillrätta

bakom långbordet och började stava sig igenom aktstycket! Och efter väl förrättat värv hade var man mer än väl reda på, vad det gällde och vad som väntade dem.

Till vem skulle man vända sig med bön om skydd mot våldet och godtycket? ”Kejsaren var ju för långt borta och Gud för högt” — sade ett gammalt ordstäv. Och så beslöt man anlita den sista av alla utvägar, den att vända sig till Sveriges konung med en underdånig bön om att denne ville lägga sig ut för de misshandlade Ormsösvenskarna hos Rysslands mäktige kejsare Alexander II. Och då nästa dag grydde i öster voro de fem männen redan långt ute till havs i sin lilla, öppna båt. Ty man var rädd för baronens spioner. Hade dessa fått nys om saken, hade det nog icke blivit fråga om Sverigeresa. Fastmer hade kanske de utsända fått respass till en annan värld.

Det var på sommaren, som den äventyrliga resan anträdde, och man lyckades verkligen taga sig fram över havet. I tidningen ”Svenska Arbetaren” av den 24 augusti 1861, ingår en skildring över ”Klagomännen från Wormsö”, och kan jag icke neka mig nöjet återgiva brottstycken ur densamma.

”I början av juli denna sommar kom en liten båt inseglande uti Stockholmsskären. Den var långväga ifrån, längre än man i början kunde ana och den kom i ett ärende, som djupt skulle gå varje svensk man till hjärtat.

I båten sutto fem män, med allvarliga ansikten, och när de kommo i land och man frågade dem, vilka de voro, svarade de på ren svenska: ’Vi äro svenska bönder från *Wormsö.

Vi äro fria svenska bönder, och är det vår stolthet, vårt förnämsta goda. Våra lagar och privilegier äro bekräftade av Edra konungar och de ryska tsarerna, men vi få icke njuta av deras skydd.’ — — — —

De äro ännu kvar i vårt land och våga ej återvända, förrän de fått underrättelse om, att kejsaren tagit dem och deras sak under sitt hägn.”

Så långt ”Svenska Arbetaren”.

De stackars flyktingarna fingo företräde hos regeringen, och tog sig dåvarande statsministern — Sohlman enligt ännu gängse tradition härute — deras sak mycket varmt an. Antagligast hade de företräde även hos Karl XV.

”Klagomännens” uppdrag till Sveriges konung och regering var nog inte av det vardagligaste och lättaste slag. Men den fyndige Karl XV och hans statsminister funno ändå utvägar att på ett grannliga sätt få Ormsöbornas anhållan framförd till adressaten. Och på hösten kunde de fem männen oantastade åter landstiga på sin fäderneö.

* Den officiella formen, tyska, av det svenska ”Ormsö”.

Klagomännen från Ormsö (fr. v. Lars Lindström, Hans Solros, Adam Jerikas, Anders Winqvist, Johan Renberg)

Den på så ovanliga vägar framförda vädjan om kejsarens ingripande hade en synnerligen effektiv verkan. Baron Stackelberg måtte ha fått det mindre behagligt. Ingen mindre än självaste generalguvernören i Riga fick i uppdrag verkställa utredning i saken. I egen hög person jämte thy åtföljande svit och eskort anlände han till Ormsö och tog naturligtvis in hos den anklagade baron Stackelberg. Ty vilken annan skulle kunna härberga en så hög herre!

"Landet" blev sammankallat till herrgården. Församlingens kyrkoherde Gustaf Petersen, bördig från danska Schlesvig, fick tjänstgöra som tolk.

Baronens aktier måtte hava stått synnerligen lågt, ty utan allt för mycket parlamentärerande erbjödos godsets underlydande oberoende från herrgården på det villkoret, att varje bondgård erlade femton (15) rubel i årligt arrende åt godsägaren. "Då äro Ni fria från baron Stackelberg, och Stackelberg från Er," lär generalguvernören hava uttryckt sig.

Denna summa var ju jämförelsevis billig, men dock motsvarande det ungefärliga priset på en ordinarie arbetsoxe. Allmänheten tycktes även hava börjat luta åt den uppfattningen, att det nog vore bäst att gå in på detta villkor. Borrbyp-bonden Johan Lindgren var även redan på väg uppför trappan för att underteckna den föreslagna uppgörelsen, då en bondhustru från byn Kärrslätt, "Tinis Kersti", drog honom tillbaka i rockskörten, under det förtrytfulla utropet: "Ska' du skämma ut landet! Fria fiskare ha' vi varit och fria fiskare ska' vi bli. Inte så mycket som ett ruttet ägg åt hovet."

Det var ödesordet! Gnistan var kastad i krutdurken. Det blev mummel och gny så att gen-

darmerna kommo ut för att taga reda på anledningen till oron. Vid åsynen av dessa överhetens hantlangare tog hela menigheten till harvärjan. Den misshandlade befolkningen kunde ej tro annat, än att de lockats i fälla och att de nu skulle fängslas och bortföras från sin fäderneärvda ö. Ty ända därhän hade misstron mot och förskräckelsen för adelsmannen gått befolkningen i blodet.

Denna vändning av underhandlingarna gav baron Stackelberg vind i seglen: höga vederbörande var ju ögonvitne till svenskarnas bångstyrighet! Ett dylikt släkte kunde hållas i schack endast med tillhjälp av de strängaste förordningar. Och därvid förblev det. Av detta innehåll var nog även rapporten till kejsaren om Ormsösven-skarna.

De flesta av öborna följde även det av "Tinis Kersti" utslungade mottot: "inte ett ruttet ägg till hovet". Denna skattevägran kom även godsägaren mycket väl till pass: svenskarna voro ju riktiga upprorsmakare och som sådana förtjänta av vederbörlig räfst. Beledsagad av militär, anlände distriktets "hakenrichter" — (domare) baron Rosen från Lyckholm, Nuckö, till ön. Det anställdes en formlig hetsjakt på öns manfolk, som hade gömt sig i skogar och på andra svårtillgängliga platser. Alla de infångade transporterades till herrgården.

Soldaterna måtte hava fått tillstånd att efter behag "brandskatta" de "uppstudsiga" ormsöborna: de höggo för sig av allt, som de kunde komma åt, och det utan minsta ersättning. I Borrbyp t. ex. föstes alla byns får in i ladugårdarna och där härjade nu de tvåbenta ulvarna värre än vildmarkens rovdjur.

Då man icke lyckades infånga männen, ansattes deras hustrur och barn. Sagesmannens mor till-sades att skaffa fram sin man, byns länsman. Hon stod med ett minderårigt barn på armen, det andra barnet klängde sig ängsligt fast i mors kjol. På hennes svar, att hon inte kunde veta, var hennes man befunne sig, blev baron Rosen otålig och högljudd. Småttingarna började gråta, så att modern såg sig nödsakad bedja baronen tala mindre häftigt och ej skrämma barnen. Varpå denne invände, att hettan vore orsaken till hans misshumor. (Baron Rosen var av svensk härstamning och talade en lika oklanderlig svensk dialekt, som vem som helst av infödingarna, likaså även baron Stackelberg). Bondhustrun svarade att han, baron Rosen, någon gång i framtiden nog komme att få det åtskilligt hetare än nu. Detta uddiga svar försatte höga vederbörande i ett sådant raseri, att han förklarade, att vore hon ej en gift kvinna*) skulle hon nog fått se på annat.

*) Yngre gifta kvinnor kunde ej utan vidare utsättas för prygel, utan blevo först tillfrågade, om de även "togo emot slag". Härmed menades, om man var i "välsignat tillstånd", i vilket fall man gick fri. Denna utväg var räddningsplanen för mer än en av de gifta kvinnorna. Dessa buro även vid alla tillfällen en röd luva — kännetecknet på deras privilegierade ställning. De ogifta däremot kunde när som helst bli utsatta för samma behandling som man-folket.

Baron Rosens militärkommando efterföljdes av en ännu talrikare avdelning soldater. 300 man "ryssar" förlades till ön och utplanterades två man stark på varje bondgård, som även fick släppa till det mesta av plågoandarnas underhåll. Befälet inhystes förstas på godset och även till deras disposition ställdes folk och dragare från befolkningen, så även diverse matvaror. Denna senare militärinkvartering räckte i hela tre år och under dessa hemsökelsens år måste även de tappraste falla till föga. Dock ej på så sätt, att de överlämnade sig åt baronens nåd och onåd, nej, "frihetens stamort på jorden" blev nu fristaden, dit det gällde att taga sig fram.

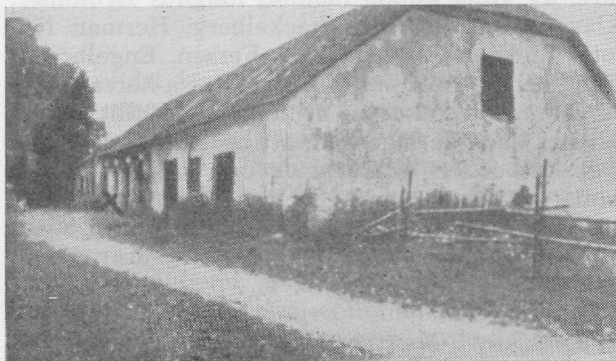
De hatade fem klagomännen fingo förstas vidkännas den största tyngden av baron Stackelbergs onåd. Lars Lindström från Borrby, "Sjossnasch"-gården, han som fört öbefolkningens talan både inför Sveriges maktägande och hemma på ön, fick mottaga baron Rosens soldater, 30 man starka. Innebörden av en dylik förpliktelse är lätt tänkbar.

Lars Lindström och Johan Rönneberg voro dock för gamla för att utsättas för vidare trakasserier. Men med de yngre deltagarna i Sverigeexpeditionen, Solros, Winquist och Jerikas skulle processen göras kort: de skulle uttagas som rekryter, instickas i den ryska armén, vilket var liktydligt med livstidsförvisning, alldenstund dåtida militärtjänst räckte i runda 25 år. Ytterst få återsågo "hembygdens skogar och dalar." Dessa tre "togo Gud i hågen" samt hustrur och barn och yngre manliga släktingar med i båten och anförtrorde sig ånyo åt Östersjöns stormiga vågor. De fingo ett vänligt mottagande i Sverige och funno där nya hem, dels i staden Norrtälje, dels i dess omgivning. Och efter dem följde en jämn ström av flyktingar från Ormsö. Om alla kommo fram till landet i väster, torde vara ovisst, men många, många äro dessa Roslagens svenskar, som hava Ormsöblod i ådrorna. En del av dessa ormsöättlingar hava ännu ett dunkelt minne om sin gamla fädernö i Österled, och även hemmavarande Ormsöbor hava ännu förbindelser med sina bortflyttade anförvanter, av vilka en del kommit till oberoende och inflytelserika ställningar.

Byarna Norrby och Sviby blevo så gott som avfolkade, särskilt Norrby. All lös och fast egendom, som ej kunde medtagas i båtarna, och där rymdes ej mycket, blev godsägarens självskrivna egendom, byggnader, husdjur, husgerådssaker, allt, allt! Så gott som nakna och utblottade på allt, måste flyktingarna efter ankomsten till Sverige börja från början: de fingo offra allt på frihetens altare.

De hemmavarande fingo vidkännas hela tyngden av baronens raseri. Hans "goda namn och heder" var ju ohjälpligt misskrediterat hemma i Estland och ännu mera i Sverige, med vilket land baronen underhöll rätt så betydande handelsförbindelser och där han ville framstå i en mera fördelaktig dager. De oförskämda flyktingarna fläckade hans friherrliga sköld med sina "lögnar" och det till den grad, att varhelst Ormsöbåtar än anlöpte svenska hamnar, så visste alla fråga efter

baron Stackelberg och huruvida Ormsöborna ännu voro "slavar".

Magnushovs stallbyggnad invid vilken ormsöbönderna pryglades. Platsen anges med X

Baron Stackelberg gjorde även sitt allra bästa i att hämma denna för honom så nedsättande "trafik". Alla båtar uppkördes till byarna, sattes under strängaste bevakning och t. o. m. förseglades med hans friherrliga insegel. Byns länsman ansvarade med sitt eget skinn för att ingen båt kom i vatten. Men det oaktat förgick knappast en natt, utan att någon oförvägen Ormsöpojke igen vågade trotsa förbudet och giva sig iväg. En allsmäktig adelsman kunde ha råkat i misshumör för betydligt mindre än så. Var det nu eller någon annan gång, som den rättframme baron Rosen till Lyckholm hade fällt följande något drastiska yttrande, så är det i alla fall högst betecknande ändå: "Hade jag ramlat i en latringrop, så hade jag ändå kunnat få mig ren igen, men nu är det vida värre än så."

Dessa rader hava ej tillkommit för att nedkalla ve och hämnd och hat över deras minne, dessa män som våldfört sig på våra stackars svenska föregångare härute och därigenom även stympat vårt kynne, framkallat mindre vackra utskott på vårt svenska stamträd. Nej, avsikten med denna och liknande andra av mina skildringar är helt enkelt den, att senare födda släkten måtte förstå våra fäders gärning och med vörndnad blotta sina huvuden inför deras minne vid deras igensjunkna gravkullar. Och våra stamfränder väster och norr om Österhavet, måtte de betrakta våra nutida företeelser mot denna vår mörka bakgrund och döma oss med vårt lidandes måttstock!

Historien om Ormsösvenskarnes mörka förlätna för osökt tanken till godset Magnushof och dess tillkomst. Och därmed äro vi även inne på Estlandssvenskarnes ömtåligaste kapitel: vi och Gustav II Adolf.

Som bekant voro svenskarna av ålder fria och oberoende, sina egna herrar, som levde i skydd av sina fribrev, utfärdade av biskoparne av Ösel. Denna goda tid räckte i 353 år, från 1228 till 1581.

Sveriges konungar stadfäste visserligen dessa våra rättigheter, intygade gång på gång deras giltighet, men icke för thy lades under denna tid träldomsoket på våra nackar. Början gjordes under Gustaf II Adolfs tid år 1604, då han förlä-

nade några byar på Ormsö — likaså även i övriga svenskbygder härute — åt sina avdankade officrare, av vilka kunna nämnas Magnus Brummer, Klaus Kursell, Göran Stackelberg, Herman Nyrot, Wilhelm Lissing, Hans Fersen, Engelbrecht Meck och styrmannen Torsten. Dessa herrar hade då rätt till den skatt, som tidigare tillfallit staten. Annars hade de ingenting att bestämma över den svenske bonden. Vilket dock inte förhindrade att denne så småningom fick vidkännas "herrns" godtycklighet. Herremännen inkräktade på sven-skarnes jordområden, tilltvungo sig orättmätiga skatter och dagsverken m. m.

Det var Magnus Brummer, som grundade "Magnushov". Men redan 1627 kom godset i dåvarande estländske guvernören greve Jakob de la Gardies ägo och 1640 var denne ägare till hela Ormsö.

Magnushov utvidgades huvudsakligast på byarna Bussbys, Bynäs' och Tompos bekostnad. Grundmurar av Bussbygårdar återfinnas ännu i dag vid och i godsets trädgård. Befolkningen avhystes helt enkelt från sina fäderneärvda hem. I Tompo skedde det för endast 150 år tillbaka. För att göra hemlösheten så fullständig som möjligt, så revos alla byggnader. Vilka av Magnushovs ägare, som gjort sig skyldiga till dessa omänskligheter, förmåler varken historien eller traditionen. Men att de maktägande stått på herremännens sida, det är faktum.

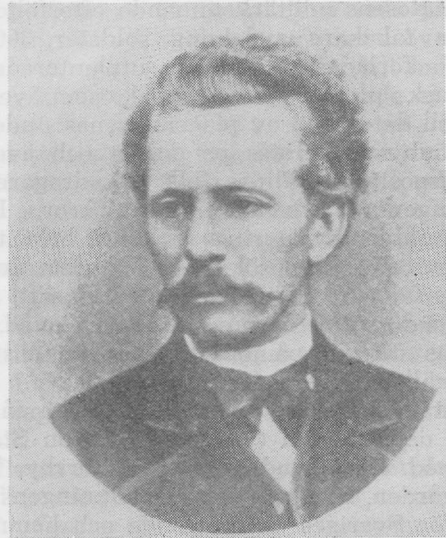
Jakob de la Gardie efterträddes 1652 av sin son Magnus Gabriel. Utom Magnushov och hela Ormsö ägde han Nuckö, Dagö och Moon samt största delen av Ösel.

1675 övergick Ormsö och Magnushov i ätten Königsmarcks ägo. Den historiskt beryktade Aurora von Königsmarcks namn är sålunda också förknippat med Ormsö. Det var hon, som genom föreställningar hos tsar Peter återfick äganderätten till ön, som genom Karl XI:s reduktion gått släkten förlustig.

1748 inköpte baron Karl Wilhelm von Stackelberg ön av Aurora v. Königsmarcks siste arvtagare, greven av Sachsen. Under hela 148 år ägdes Ormsö av denna familj, för att 1893 försäljas till ryska staten för en summa av 350.000 rubel. Den "Stackelbergska" tiden var den svåraste för Ormsö. Svenskarne försjönko allt mer i slaveri. Och som tidigare redan påpekats, så finns ännu folk i livet, som minnas baron Stackelbergs svåra framfart.

Äldre personer veta berätta om förtvivlans rop och gråt, då de rättslösa svenskarne drevos ut från sina hem och hus och dessa obarmhärtigt jämnades med jorden, för att hemlösheten skulle bli fullständig. Och märk nu, då lära de olyckliga förutspått, att den tiden skulle komma då godsets jord skulle återlämnas åt deras rättmätiga ägare, den svenska befolkningen, att dessa utplånade byar, Bussby, Bynäs och Tompo, ånyo skulle bebyggas och herremakten brytas.

Denna den hemlösa svenska befolkningens profetia har delvis redan gått i uppfyllelse. Såväl

Otto Fredrik von Stackelberg (enl. fotografi på hans gravvård på Ormsö)

are. Sedan i en snar framtid Magnushovs ägor slutgiltigt utdelats till hemman, kommer även Tompo att återuppleva. Men våldets och orättvisans boning — den är nästan ruiner redan nu. Kanske i en alltför avlägsen framtid dess plats kommer att utplånas från jorden.

Man har sagt, att kunde det förr så härliga godsets stolta ägare se den förödelsens styggelse, som nu övergått deras jordiska himmelrike, skulle de vänt sig mer än en gång i sina murade gravar och guldsmidda kistor. Men förunnades våra arma förfäder en blick in i nuet, skulle deras bleka ansikten nog viska ord om den allsmåttiges vedergällning, om Guds kvarnar, som mala långsamt men säkert, och om straffdomar, som sträcka sig in till tredje och fjärde led. Tidsåldrarnas Nemesis!

Joel Nyman,
Ormsö.

Ur "Årsbok 1925", utgiven av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet.

Julnybeten

ESTNISK MAT

av Elsa Rabadik. 300 utvalda recept från Balticum

Pris kr. 10:80 (klotband)

Förlag VALIS EESTI

Box 2171, Stockholm 2. Tel. 11 50 31

Elsa Rabadik var under självständighetstiden speciallärarinna i hushållsämnen vid Högre Hushållsinstitutet i Kehtna. Hennes estniskspråkiga kokbok finns i de flesta estniska hem över hela världen. "Estnisk Mat" kan bli en uppskattad julklapp även till svenska husmödrar.

"Estnisk Mat" är redigerad av lantushållslärarinnan Alma Pöhl och har erhållit en varm rekommendation av Bureåbets-

MIN SISTA HEMMAJUL

Dyrhamn

För mej liksom för många andra estlands-svenskar blev julen 1942 den sista i den gamla hembygden. Egentligen skulle jag ju ha firat den i vårt drömland Sverige. Julresan dit började så smått förberedas redan på försommaren 1942, då flyktplanerna på allvar började dryftas inom en liten utvald kamratrekrets. De många hemliga sammanträdena resulterade slutligen för min del i en seglats Reval—Dyrhamn, men där tog färden ett snöpligt slut. Novemberstormarna ville något annat än vi. Den som känner till Dyrhamn vet att viken där är en bra hamn när det blåser från rätt håll, men när det vräker in från Odinsholms-sidan så att Hermansgrundet är en enda häxkittel och alla stenarna vid inloppet piskas av rasande vågor, då gör man klokt i att stanna på stranden — precis så som rosleborna brukade göra — och iaktta skådespelet. Vår lilla fiskebåt blev alltså vrak i Dyrhamn. Farväl vackra dröm! Ingen jul i Sverige då, men sannolikt en längre tids vistelse i någon fängelsecell — Gestapo hade litet varstans sina små kunskapare.

I alla fall lyckades jag efter vissa ansträngningar komma tillbaka till Reval, där utsikterna att kunna hålla sej undan myndigheternas nyfikenhet var störst. Skulle jag återigen tvingas tillbringa en jul i den oeldade lägenheten på Bredgatan och kanske som förra julmorgonen äta en hopplös svampstuvning på ett tredjeklassens matlokal till ackompanjemang av någon Zarah Leander-bit? Nej, bort från sta'n även om det var riskabelt!

Tågresan från Reval till Hapsal, som i vanliga fall tog ca tre timmar, varade nu en hel natt och därtill var godsvagnen oeldad. Som civilist fick man finna sej i allt. Hapsal-viken var igenfrusen, men som så ofta vid jultid var isen inte fullt bärkraftig. Jag kom över i alla fall. Det mesta av en inbillad julstämning försvann på vägen från Österby till Gutanas. Denna vägsträcka bör upplevas under det värsta höstrusket, för dess tillstånd är då obeskrivbart. Vattnet flyter i två diken där hjulparen skurit igenom och vandraren

knäar oftast i sörja över vaderna. Här och där nödgas man ta långa omvägar för att klara sej förbi de bäcklika rännilar som muntert kilar över landsvägen. Ödslig mötte Nuckö-slätten och vinden blåste väl från Sutlep-hållet. Men det var gunås inte bara vädret som framkallade mörka tankar. Det fanns mycket att grubbla på och ängslas över denna dan före dan 1942. Skulle det kunna bli någon julstämning alls? Julklappar kunde man vara utan, men hur skulle det gå med maten? För den som inte hade eget jordbruk var det ju så gott som hopplöst att kunna skaffa fram matvaror, det gick åtminstone inte för pengar. Nej fotogen, ljus, saccarin, tvålar, det var den valuta som kunde öppna böndernas små reservförråd. Och hur var det med far, kunde han komma hem till jul från sin deporteringsort Odinsholm? Några regelbundna förbindelser fanns ju ej mellan denna lilla fästning i Östersjön och fastlandet. Och en syster var långt borta i krigets Tyskland, ända nere i München. Farmor hade ju skrivit att hon varit sjuk hela hösten, hur var det med henne nu? Under dessa funderingar hade jag hunnit till avtagsvägen, den gjorde nu skäl för beteckningen kanal som ledde till vår lilla stuga — förresten inget att hurra för sedan ryska ockupationsmakten använt huset som kasern under ett halvår. Bäst att hoppa från tuva till tuva, så som jag vant mej att göra alltsedan barndomen.

En del av mina farhågor hade varit onödiga. Far hade hunnit hem redan före mej. Tyska marinsoldater hade haft ett ärende in till Spithamn och tagit skolläraren med sej i kronans båt. Med ett segerglatt leende på läpparna hälsade han och sa att vi åtminstone inte behövde sakna juldricikat. Den goda humledoften från köket bestyrkte hans påstående. Lite malt hade han sålunda lyckats komma över, men med maten var det lite si och så. För all del, vi behövde inte svälta, bara ändra lite på den sedvanliga julmatsedeln. Fram på eftermiddagen kom några vänner och tack vare dem och det färska julölet blev upptakten till julen munter. Vi fick av far till livs en hel del om livet på den tyska ockupationens Odinsholm. Trots det allvarliga i situationen framställde han det hela med sådan glad humor att vi ännu i denna dag brister i skratt när vi tänker på den dan före dan.

Det var ett söndertrasat och helt militariserat Odinsholm som mött de återvändande odinsholm-borna efter ryssarnas reträtt. Betongbunkrar, breddade vägar, jättelånga kaserner, underjordiska tunnlar och förråd och ruiner. Det var inte något sedvanligt skolhus läraren hade till sitt förfogande, det var inte heller någon vanlig skolklass han ställdes inför. Sex—sju elever utan böcker och skolmateriel. Det gick någorlunda och man fick inte fordra för mycket. Med maten var

det ganska illa ställt. Läraren hade sin bostad i en stor, övergiven kasern. Till grannar hade han inga andra levande varelser än råttor som t. o. m. luggades på nätterna samt en stor folkilsken och högljudd sugga vägg i vägg. Ja, det fanns mycket att förtälja om denna tillvaro. Otroligt synd var det om de stackars byborna, någonstans skulle de ju ta vägen sedan förvisningen hävts och detta var ju trots alla vedervärdigheter deras vackra hemö. Öns kommandant var en hygglig man, var visst museiman i det privata.

Synd att vi inte hade bandinspelare på den tiden. Samtalet skulle ha varit något för Uppsala landsmålsarkiv...

Men julaftonen var allvarsmättad. Vännerna var borta nu, det rädde tystnad och en tryckt stämning. Julölet var visserligen räddat men det var mycket annat som saknades. Jag tror inte att vi hade julgran. Kallt och dragigt var det i stugan. Måltiden var ganska snart undanstökad, vi sjöng våra kära julsånger men utan geist. Farmor var krasslig och upplevde i sina tankar de julaftnar när farfar var med och vi andra tänkte på henne som var långt borta, första julen hemifrån. Och jag som skulle varit i Sverige denna afton, helst i det sagoskimrande Stockholm. Evangeliet om Jesusbarnet fick inte samma konkretion för oss som under de gamla kära julaftnarna. Rädslan satt i för obehöriga dörrknackningar. Hur skulle det gå för oss alla under det nya året? Det hade ryktats om tvångmobiliseringar. Tyskarna led oerhörda förluster där borta på Rysslands vidder. Det var inte troligt att kriget skulle ta slut inom rimlig tid. Vad kunde Sverige uträta för oss? Varför hördes inget om allmän överflyttning? Vi lade oss tämligen tidigt denna julafton, var och en i djupa tankar. Enligt gammal sedvänja fick lampan lysa hela natten, antagligen en kvarleva från mera hedniska tider.

Jag kan inte erinra mej om det var någon julofta. Men juldagen var vi i alla fall som vanligt på besök i byn och det besöket blev också en ganska blandad upplevelse. Även om var och en försökte hålla humöret uppe och bjuda på det som huset förmådde, låg det något ansträngt över det hela. De flesta familjerna hade någon ung manlig medlem där borta någonstans i det oändliga Ryssland. Knappast fanns de väl alla i livet och hur var deras jul som levde? Gutanäs var en av de få byar som fått lämna så gott som samtliga av sina unga män till Stalins armé. Glammet, stojet saknades, det hela helgen varande gästabudet var inställt. Pojkarna, som visserligen ställt till med en massa förtret ibland, var innerligt saknade av hela den lilla byn. De halvvuxna pojkarna försökte visserligen göra sitt bästa som ersättare, men deras målbrottsstämor blandade med de äldre människens lugna och lågmälda röster kom det stora tomrummet efter dem som dragit ut att märkas ännu mer. En pojke som varit med som frivillig vid Leningrad-fronten och nu fått permission hade mycket att berätta, men inte var det just någon julunderhållning.

Jöle komor

*Snart komor jöle
hån komor å rullar
allt nembra opa Nuka
å Rikul å Ormse
å Håsol å Rävöl,
Nargen å Aiana.*

*He är änt vagon jöle.
Nai he ä jöhlälge,
hälge mä huilasti
å jölmat, julfre.
Hälge mä kärkegång,
mä prädik å kärkesång.*

*Ä jölgrisen gåle masta
ä korvgrina gålegjord,
ä maltkone gåle mäta,
ä drickstunna te brunn ferd,
ä jölgranja e skon gole skoa,
ä kakobresmele haimkerd?*

*Torran ve opa bastaloan
å tet lau opa bärkeboan
å kappar å vannar mångat hla
ska te jöllaudan våra gåle skoa.*

*Om alt ä e åning som e ska våra,
å om allt ä opatänkt å gjord
tå kan jöle koma båra.
He ska tā änt fåtas rift bord.*

*Om sja jorde täcks mä huitan snjo
å om e blior lite vintorkallt,
tå komor jöle mä himmolsro,
mä Gesusbåne mitt e allt.*

R. T—n.

Skulle kriget få ta även dessa tonåringar, som nu fanns kvar? Vilken framtid väntade svenskarna i detta oroliga hörn? Nej, här gällde det att inte ge upp hoppet om ett bättre öde. Till Sverige måste vi nu om vi så skulle ro över Östersjön. Bara någon först kom i väg och kunde visa att det gick att komma genom alla tusen hinder som fantasin lade i vägen. Detta måste bli den sista hemmajulen. Och det blev det också.

Elmar Nyman

Hembygdens väg gick längre

Hälsningsanförande på estlandssvenskarnas hembygd dag på Tollare den 15 augusti 1954.

Bussar, bilar och båtar, som förde oss hit, skola snart åter föra oss härifrån. Innan vi skiljs, skulle jag vilja säga Dig och mig själv något.

Efter 10—11 års vistelse här ha vi fått vår uppgift och våra strävanden förankrade i Sveriges bygder. Och dock, vi äro alltjämt på väg. *Hela tiden på väg.*

Även några seminarister från Estlands svenskbygder — borta i Nykarleby i Finland — de voro såsom drömmande, — voro på väg . . . De drömde om hembygdens vita kalkstensväg, som ledde från bygd till bygd. De drömde väl också om sin egen lilla gärning och om sin livsväg, som måhända skulle gå fridfullt och lekande stilla.

Och vägen? På den färdades folket från hembygdens gårdar och tegar till Hapsal och Baltischport, till Reval och Arensburg. Man var också van vid färder på havet. Ofta kunde färderna sträcka sig längre, till Helsingfors och Åbo, till Stockholm och Riga och till Gotland. Alla dessa färder voro strävsamma. Men det var dock en idyll, en melodi, en tavla ur folkets liv — inspunnen i årstidernas växlingar och i livets rytm. — Vi själva tyckte oss ha tillräckligt god utsikt och utsikt över idel orubbliga landamären. Och vägen buktade sig och försvann i krökar bortom betesmarker och strandängar. Egentligen tänkte vi nog inte så mycket på vägen. Det var liksom så naturligt alltsammans. Vi tänkte inte heller på, att det måhända skulle bli annorlunda . . .

Och livet? Ja, det var strävsamt. Men det var fullt av friskhet och fart, fullt av arbete och försakelse, fullt av förhoppningar och idealitet — dag från dag.

* * *

Och nu efter 10—11 år står Du spörjande och frågar efter vägen. Du frågar, hur det blev med den där kalkvita hembygdsvägen, som inneslöt vår strävan, vår uppgift, våra förhoppningar, vår trygghet, vår framtid. Och *Du skall fråga Dig*, hur det blev med vägen? Vad kom sedan, efter oss.

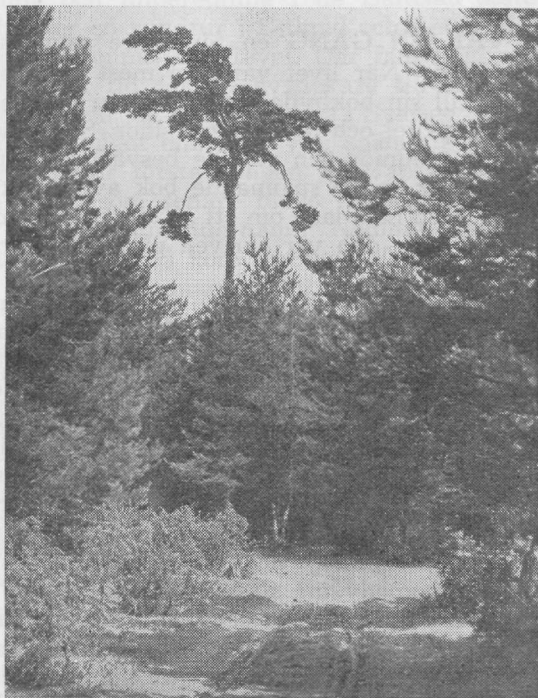
Det kom ingenting, ridån gick ned för fruktan och fasa.

Men dock, vägen försvann icke. Den gick över havet. Den gick till gamla Sverige. Det var Din väg och många andras väg. Den gick kanske över Lidingö och Stockholm och Uppsala, över Roslagen och Småland, kanske över Finland också, men den försvann icke. Nu efteråt förstår Du detta. *Hembygdens väg gick längre.*

”Och när I kommen ditin skolen I bedja för de fångna. I skolen bedja i andakt. i ödmjukhet och i tacksamhet . . .” — Sen till, att I icke låten in-

snärja eder i livets mångahanda! Det är ej bördorna, ej smyckena det gäller, ej manteln och staven och ränseln. Det är *kärleken* och ödmjukheten och viljan till det goda det gäller. Det är kärleken till stammen och arvet och minnena det gäller. Och det är en lycka att vara till och att få verka härför.

* * *

Byväg på Ormsö

Såsom drömmande voro vi då, när vägen slingrade sig genom bygden. Och nu — efter 10 eller 11 års vistelse i Sverige — såsom drömmande — fast på annat sätt och med andra vyer. Vi resa och sträva och arbeta, och vi möta måhända besvärligheter. Det blir kanske annorlunda än vi hade planerat och tänkt. Och vägen — ja, den liksom försvinner. Men efteråt förstå vi, att vi just därigenom kommo rätt. Bortom den skymda sikten och krökarna tog vägen icke slut. Den ledde oss dit vi kanske minst anade det. Den ledde oss till öppna bygder, till nya uppgifter och till nya människor som kommo i vår väg.

För mig har vägen denna sommar gått över Gilleleje och Kastrup och Hedehusene i Danmark och över Glömminge på Öland. Jag har kunnat glädja mig över den vida sikten och jag har lyssnat till lärkornas drill ut över öppna marker. Liksom i en vision har jag sett hembygdens väg skymta fram, och jag har liksom kunnat uppleva, hur den vägen som vi älskat, visst icke tar slut och stannar i de besvärliga krökarna. Genom det öppna landskapet leder vägen vidare. Där längre bort försvinner den bortom kullarna. Hembygdens vita kalkstensväg går vidare än vi hade tänkt. *Vägen går längre.*

Alex. Samberg

Boxas "slåss konstfärdigt med händerna!"

Axplock ur ett slags nautisk Falstaff Fakir. Viktiga ord förklaras inte, utan i stället serveras en hurtfrisk kommentar. "Jätten Typhon ligger begravnen under berget Aetna . . ."

Av ALLAN INGELSSON

DET VAR EN GÅNG en författare som hade tråkigheter. När livet var som mest prövande gick han till sin bokhylla, ryckte ut en bok med en alldaglig titel och läste några sidor. Sedan var han på gott humör och glömde besvärligheterna. Det var dock ingen spännande bok av rubriken att döma. Den handlade om ett så torrt ämne som tullpolitik. Men den var skriven på ett "uppfriskande" sätt.

Var och en har vi kanske en sådan bok som i mörka ögonblick ger oss livsmod och en ljusare syn på tingen. Vi har en sådan bok. Den heter "Svenskt nautiskt lexikon", är på 646 spalter, skriven av hamnkaptan Gustaf Stenfelt och utkom för 35 år sedan, 1920 alltså. Det märkliga med detta nautiska lexikon är att det bör vara i stånd att roa alla utom just sjömän, som fordrar exakthet i tjänst och uttrycksformer. Det är nämligen ett slags nautisk Falstaff Fakir, fast kanske av det mera omedvetna slaget. Och för resten är det inte bara nautiska termer som förekommer i detta lexikon. Det handlar om allt mellan himmel och jord — växelaffärer ej att förglömma. Men en hel del viktiga ord förklaras inte, utan i stället hänvisas till andra källor, eller också serveras en hurtfrisk kommentar. Ibland tycker man förstås att framställningen verkar väl gaskig, icke minst om man tar hänsyn till den icke föraktliga litteraturförteckning som författaren säger sig ha plöjt igenom för att skapa detta i sitt slag egenomliga verk. Men varför kåsera kring arbetet? Låt oss i stället med en del exempel se vad hr Stenfelt lyckats åstadkomma!

Vi börjar alltså med bokstaven A och läser där under rubriken *Alle man på däck*: "Ett vanligt alarmrop i synnerhet på natten, då man vill sova." *Alle mans lappning och lagning* är enligt författaren "frihet för manskapet att syssla med sina egna paltor". Under rubrik *ansvarighet* läses följande, föga upplysande ord: "Redares, befraktares, befälhavares m. m., se Sjölagen!" Om *Avlösare* vid ror och utkik m. m. heter det helt enkelt att "han är en dålig sådan, om han ej är prompt".

Vi bläddrar vidare. Under ordet *balans* läses: "Fastän en sjöman måste kunna hålla denna, bör han akta sig för att komma på balans". *Besiktning* ägnas några fler rader, och där heter det sålunda: "Fartyget bör ses i docka eller på land. Nekar säljaren härtill, kan man vara viss, att saken är sjuk". *Boningsmästare* karakteriseras som en person som "håller logi för sjöfolk och hjälper dem att få hyra, sedan han hjälpt dem av med kassan". Och det välkända ordet *boxas* förses med förklaringen: "Slåss konstfärdigt med händerna", var-

efter författaren förnumstigt tillfogar: "Nyttigt konst för alla."

Inte utan vissa olustförmimmelser erinrar sig äldre sjömän *daggen*, som hr Stenfelt ger följande eftermäle: "Den bestod antingen av en för ändamålet anordnad knutpiska, även kallad 'katt', eller sladden av en brass eller ett skot. En lådbräda, helst med spikarna kvar, användes stundom för att friska upp minnet hos negrer, då sådana funnos bland besättningen." *Dokumentlådan* ägnas en lång kommentar. Hör bara: "Om bord på ett fartyg skall om någonstädes var sak ha sin plats, så att man när som helst, utan ljus eller lykta, kan lägga sin hand på densamma, ty när man behöver en sak på sjön, så är det vanligtvis som med revolvern i det fria dollarlandet, man behöver den ögonblickligen — eller inte alls."

Energi säges vara förmågan att utträtta arbete . . . Den är oförstörbar. "Det kan vara litet att tänka på för den, som är rädd om besväret." *Etikett* är iakttagande av vissa hövlighetsformer och sådant skick som rang plägar betinga. Den kan, säger författaren, tyckas vara överflödig, men finns överallt. "Även bland Afrikas vildaste vildar." *Explosiv kula* kommenteras rent fakiriskt. "Med explosiva eller med antändbara ämnen fyllda kulor under 400 grams vikt få ej", heter det, "användas i krig mellan de makter, som biträdde S:t Petersburgskonventionen 1868. Sedan dess har civilisationen gått framåt, som man kan se, om man gör ett besök i norra Frankrike eller Belgien."

Felucka var ett mindre Medelhavsfartyg. Det liknar en galär och har två master med latinsegel. "Användes mycket på de gamla sjörövarnas tid", tillägger hr Stenfelt, "då dessa hängdes, när man fick tag i dem." Om *flaskpost*, meddelanden i skrift som stoppas i flaskor och anförtros åt vägarna, heter det: "Det är ingenting ovanligt, att dylika (meddelanden), sedan de efter mycket besvär och tidsspillan uppfångats, befinnas innehålla ingenting eller uppenbara lögnar. Det finns tuktbara lymlar även på sjön", blir slutomdömet. *Fyr* betecknas mycket riktigt som en anordning för sjöfarande ledning. Och så tillfogas det: "Nu för tiden ser man inte ens röken av våra fyror, när de som bäst behövas. Men kanske även den dagen kan komma för ofödda och lyckligare släkter." *Färskvatten* är, heter det, "en viktig vara, som kan betyda sjömannens vara eller icke vara". Hm!

Om *hörsel* läser man följande upplysande ord: "En sjöman skall hava god hörsel." Punkt och slut.

Vi går vidare i texten! *Knyckar* "skall man akta sig för att göra, när man firar en ända, i vilken det hänger tungt gods", heter det kort och lakoniskt. *Kullsegla*, segla kull. "I vanliga fall ganska onödigt", anser författaren. *Lägga upp ett fartyg* förklaras med att förtöja det för längre tid. Men något roligt måste också vara med, och därför tillfogas: "Det ser slarvigt ut att låta ett fartyg sjunka i hamn."

Ordet *minfält* får en deskription som lyder så här: "I vissa fall samling av minor, utlagda för att fördärva sjöfarten för neutrala, då man ej kan komma åt att skada sina officiella fiender." *Miss-handel* är ej tillåten ombord på fartyg, konstaterar författaren och fortsätter: "Måttlig aga ej heller, fast den borde det. Det finns nämligen folk, som ingenting annat biter på. Men då hjälper nog inte måttlighet heller, så kanske det är bäst som det är." *Orienterad*, väl orienterad, är man "då man vet, var man befinner sig i en skärgård bland holmar, kobbar och skär."

Om *Polaris* eller *Stella Polaris*, *Polstjärnan*, får man veta att det är "den punkt, omkring vilken den övriga delen av himmelsfären synes rotera... För närvarande närmar sig polen *Polstjärnan*, och om ett århundrade eller så skall den hava nått omkring 0,5 grader från densamma, då den börjar draga sig bort igen och så småningom närma sig den klara *Vega*, som om ungefär 12.000 år blir *polstjärna*, om det nu kan vara någon tröst".

Simkonst är "en konst, som tyvärr hör till de mera sällsynta bland sjömän". *Sjösjuka* får en mera ingående harang. Den är "ett illamående, som lär vara beroende antingen av blodbrist i hjärnan eller på någon retning i ryggmärgen... Något specifikt medel mot den finns nog inte, men en sup och en biffstek (utan lök) har ibland en underbar verkan". *Sötvattenssjöman* är, enligt hr Stenfelt, en "sjöman, som är befaren på farvatten, där båtshaken kommer mera till användning än sextant och kronometer".

Typhon är ett kinesiskt uttryck för hård vind, orkan eller cyklon. Det latinska ordet *typhon* betyder virvelvind, men "har fått sin benämning efter jätten *Typhon*, mot vilken *Jupiter* slungade sin åskvigg. Den jätten ligger begravnen under berget *Aetna*". Vilket onekligen känns skönt att veta.

Tillägges till sist att *åra* är en "lång, smal spade av trä, varmed man framdriver en båt", så torde en del vara sagt om tonen i detta nautiska s. k. lexikon.

Det är inte tu tal om att författaren haft roligt själv när han ritade ihop detta mästerverk. Men vad säger sjömännen själva om sådan kunskapspridning? Jo,

ingenting retar så en kapten som när groggen ej är riktigt ren.

Det var en gång...

Minnesbilder från Aiboland

Hur väl jag ännu minnes den dagen!

Det var en söndag, den 11 juni 1922. Jag hade erhållit ett statsstipendium för studium av linodling och linberedning i de Baltiska staterna, och efter en rundtur i Estland och Lettland hade jag återkommit till Reval. Där fann jag, att det skulle bli tid för en avstickare till Nuckö och Birkas, som jag redan hemma i Sverige hade hört och läst något om. Med viss spänning placerade jag mig för första gången på Hapsals-tåget. De stationer, som senare blevo så bekanta, tycktes då ha så främmande namn: Nömme, Kegel, Wasalem o. s. v. Så kom slutligen Hapsal, som denna vackra sommarmorgon skänkte ett ganska fördelaktigt intryck. Men o, vad det var långt mellan järnvägsstationen och båtbyggnan! Segelbåten "Fram" gav vittnesbörd om de enkla, anspråkslösa förhållanden, under vilka man levde i Aibolandet. Men det talades en förståelig svenska bland passagerarna på den lilla båten, och kaptenen var av vikingatyp och svenskspråkig. Det var nog för att ge storhet åt både människorna och bygden.

Visserligen såg man, att *Nuckö-stranden* var kal och ödlig, och betesmarken därinnanför syntes mager. Och stugorna voro gråa och låga. Men det var människor av svensk stam, som levde här. Och under kamp och arbete hade de under århundraden funnit sin bärgning här. De hade lärt att älska dessa karga öar och stränder och de hade något att leva och arbeta för. Detta gav storhet och mening åt deras liv. Säkert kunde människor även här vinna arbetsglädje.

Framme i Österby finner jag små trädgårdar och trädgrupper vid några av de små gårdarna. Utanför byn gå grupper av kor och får på bete. Jag fotograferar ett par kvinnor, som valla djuren. Det var den äldre Lena Barud, klädd i någon grå dräkt och med schallet på huvudet, samt *Maria Lemberg*, barhuvad och med ljust förkläde. Enfaldigt nog överraskades jag något av att kvinnorna gingo barfota, utan skodon, och detta även på en söndag. Den 68-åriga *Lena Barud* var mycket spänd på resultatet av fotograferingen, ty det var första gång, påstod hon.

Vid *Birkas-skolan*, den gamla herrgården, som blivit ett kulturcentra, hade rektor *Kaleb Andersson* just den dagen samlat ett 25-tal lärare och lärarinnor från *Svenskbygden* till konferens och samkväm. Samtidigt var ordnad en utställning i folkhögskolans lokaler med intressanta prov på skol- och slöjdarbeten från de svenska skolorna. Den historik angående skolornas öden som man hade sammanställt, lämnade uppgifter om de stora svårigheter man hade haft att kämpa med, såsom stängning av skolorna, täta ombyten av lärare o. s. v. Jag minns, att för en skola fanns för tiden intill 1918 ej något slag av journaler

eller dagböcker. Ingenting, som kunde vittna om arbetet i denna skola, stod att finna.

De ordnade förhållanden, som efterhand inträtt, sedan Estland år 1918 vunnit frihet och självständighet, hade skapat fram entusiasm och arbetsglädje bland lärarna. Nu fick både lärare och elever använda det från fäder och mödrar ärvda språket. Samarbetet med Birkas folkhögskola var också löftesrikt och stimulerande.

Besöket i Estlands svenskbygd denna sommar-dag 1922 blev av avgörande betydelse, då jag två år senare hade att besluta om antagande av erbjuden lärareplats vid Birkas.

En annan junidag, också en söndag, år 1929. Det är även midsommarafton denna dag. På Birkas har tidigt samlats folk från olika håll. Lektor Hans Pöhl, sekr. N. Blees, Hjalmar Pöhl och ett par damer ha kommit från Reval redan föregående kväll. Så anlända kyrkoherde Engström, Reval, och några rikssvenska gäster, apotekare A. Haldin, Eskilstuna, magister N. Tiberg och en lärarinna från Uppsala. SOV:s 20-årsjubileum skall firas i dag. Det blir gudstjänst av kyrkoh. Engström, tal av lektor Pöhl och apotekare Haldin och sång av Klottorps sångkör. För mig själv gällde det icke bara att bidra med en prolog utan även — vad som var svårare — att taga farväl av Birkas och av vännerna i SOV och i Aiboland. Det var svårt att svara på de vänliga tack- och avskedstal, som lektor Pöhl och sekr. Blees riktade till mig och min hustru. Dagens högtids- och vemodsstämning lättade något på kvällen då ringlekarna kommo igång kring den majstång, som enby- och österbyungdomen hade varit vänliga att resa i skolans park.

Nästa dag foro vi än en gång till Nuckö kyrka i sällskap med kyrkoherde Engström, som skulle predika, och magister Tiberg. Och ett par dagar senare, den 27 juni, kom uppbrottet. Bohaget sändes med lastbil direkt till Reval och vi tog tåget. Det blev nya högtidligheter för oss i huvudstaden. Svenske konungen, Gustav V, hade kommit till Estland, och i S:t Mikaelskyrkan skulle han på eftermiddagen möta estlandssvenskarna i samband med en andaktsstund. Konungen hälsades av kyrkoherde Engström å församlingens vägnar, lektor Pöhl framförde en hälsning från svenskarna i Estland, kyrkoherde John Klasson talade för Ormsö-svenskarna och kyrkoherde Gunnar Schantz för Runö församling. Kungen talade också och tackade. Och än kraftigare än vanligt ljöd den svenska psalmsången mellan tempelmurarna.

Före avresan till Sverige, den 29 juni, överraskades vi av en av SOV anordnad avskedsfestlighet i Sjömanshemmet, där bl. a. lektor Pöhl, sekr. Blees, kyrkoherde Engström, uni-

versitetslektor Lindberg, Dorpat, kyrkoherde Schantz och apotekare Haldin närvaro. — Ännu värma minnena av högtidsstunderna den 23 och 29 juni 1929.

Än ett minne vill jag teckna ned. Det daterar sig från år 1937. En morgon i början av september kom jag i sällskap med åtta andra rikssvenskar till Reval från Narva. Vi möttes av hr Anders Aspelin, en av mina forna elever från Birkas. Under hans ledning gjorde vi en rundtur i staden, till Domberget och till olika kyrkor och sevärigheter, och sedan avreste vi till Hapsal för ett 2-dagarsbesök i svenskbygden. Redan på tåget träffade jag flera bekanta, bl. a. kyrkoherden Karl Nilsson, Reval, och sjuksystemen Maria Lindström, Ormsö. Och vid Hapsals brygga blev det många att hälsa på, vars händer jag sist tryckte för mer än 8 år sedan.

Postman Hans Vesterblom förde oss över till Ormsö brygga, där prosten Hjalmar Pöhl mötte med tre hästdroskor, som förde oss till Hullo. Där samlades vi i prästgården. Öns IOGT-förening, som erhållit vissa bidrag från Sverige för uppförande av egna lokaler, hade ordnat ett högtidsmöte. Prosten Pöhl, som var ordf., välkomnade oss, och så blev det underhållning med tal och sång, innan vi inkvarterades i olika hem i byn.

Medan flertalet av gästerna, som tillhörde IOGT i Sverige, stannade på Ormsö även följande dag, foro tre av oss då över till Nuckö. Rektor P. Byström, Birkas, mötte oss i Österby och förde oss i svenskbygdens enda bil till folkhögskolan. Så får jag än en gång se dess välkända lokaler och vandra över skoljordbrukets fält och marker. Av vännen Byström får jag också erfaras en del om de svårigheter och glädje-ömnerna, som mött honom och hans hustru på Birkas. I rektor Byströms bil få vi också göra en tur till Rickul, till Bergsby och Roslep, som jag förr gästade så många gånger. Det var en särskild glädje att bl. a. åter få hälsa på vännen A. Fagerlund och se hans rikhaltiga svenska bibliotek. Med naturlig gästfrihet bjödos vi till middagsbordet i hans trevna hem, och där blev det mycket att samspråka om, innan det blev tid att bryta upp för att vi skulle hinna till Hapsal före kvällen. —

Nog har jag mången gång drömt om, att än en gång få se Estland och Birkas. Men man bör vara förnöjsam och undfly misräkningar. Då man samlat ett rikt mått av minnen från gångna lyckliga da'r bör man väl tillvarata dem och tack-samt njuta av den glädje de skänka.

Konsthistoriska strövtåg i Estland

Stämmingsfullt böstsamkväm

Det traditionella höst- och Gustav-Adolfsdags-samkvämet hölls i år den 13 november i Margaretaskolans festvåning i Stockholm. Ett 180-tal S. O. V.-medlemmar och andra intresserade hade infunnit sig. Redan en halvtimme före den utsatta tiden voro platserna runt de dukade kaffeborden upptagna.

Samvaron inleddes med Modersmålets sång, varefter föreningens ordförande, fil. lic. Elmar Nyman hälsade de närvarande välkomna. Han riktade en särskilt varm hälsning till aftonens föredragshållare prof. Sten Karling, som under 1930-talet innehade professuren i konsthistoria i Dorpat. Ordföranden uttryckte även sin och de närvarandes glädje över att rektorsparet Kaleb och Ingeborg Andersson samt fru Dicken Axell hade velat komma.

I sitt anförande med anledning av Gustav-Adolfsdagen yttrade lic. Nyman:

"Visst sjunger vi fortfarande vår kära Modersmålets sång med kraft och inlevelse, men är det inte med den som med så mycket annat att innebörden blivit en annan. Modersmålets sång är ingen kampsång längre, att svenska språket talas här är något så självklart att ingen reflekterar däröver. De associationer Modersmålets sång uppväcker utgöres för mig av minnen från den tid då vi kände oss särskilt stolta över att ha kunnat trotsa den kompakta främmande omgivningen och bevara vårt modersmål och därmed vår plats i den svenska folkfamiljen. Att Modersmålets sång till form och innebörd fortfarande är finlandssvenskarnas speciella nationalsång är alldeles självklart. De har visserligen inte att kämpa under lika svåra förhållanden för sitt modersmål som vi hade, men samma känsla av berättigad stolthet finns hos dem som den fanns hos oss. 'Vi har varit starka i vår kamp.'

Med svensketskänslan är det på enahanda sätt. Alla har vi väl märkt att man här i moderlandet inte ser på begreppet svenskheten på samma sätt som vi vant oss att göra. I våra dagars Sverige är man benägen att sudda ut allt som kan tolkas som nationellt skryt. Svenska dagen är ingen institution i Sverige, den är något för svenskarna i förskingringen, för dem som befinner sig på avstånd ifrån moderlandet och som har det perspektiv på svensketsbegreppet, som hemmasvensken ofta nog saknar. Betecknande är ju — vilket också påpekades av en insändare i en stockholmstidning — att svenska rundradion inte med en enda programpunkt berörde 6-novemberdagen. Något sådant skulle bara för 15 år sedan gett oss estlandssvenskar en chock. Nu känner vi oss närmast likgiltiga inför företeelsen.

Med dessa ord har jag endast velat ge en antydning om hur lätt vi haft att ta intryck av den nya omgivningen och hur lätt vi har kommit att glömma de år då varje svenskt besök hos oss var en stor händelse, då den

svenska flaggan framstod som en högnationell symbol för alla dem som hade svenskan som sitt modersmål och då Modersmålets sång försatte oss i en förklarad helgdagsstämmning. —

Men det är inte rätt av oss att ge efter för denna känslolavtrubning. Låt oss inte ta vår nuvarande trygga situation som något alltför självklart. Låt oss i stället tänka på alla de tusenden ute i världen som dagligen har att kämpa för sitt modersmål, det må vara svenskar eller andra. Framförallt får vi inte glömma dem av våra egna landsmän som ännu kan finnas kvar i de gamla bosättningsområdena. Låt oss också ha förståelse för våra forna grannar hemifrån — esterna, som nu befinner sig i en liknande situation som vi tidigare. De är omgivna av främmande folkelement var de än befinner sig ute i vida världen. Överallt hotas de av att uppslukas i de stora folkhaven, men de har åtminstone hittills gjort tappert motsånd, varför de gör det, borde vi mer än andra förstå, vi som själva kämpat i tusen år mot en främmande omgivning."

Härefter lämnades ordet till prof. Karling, som inledningsvis lämnade några glimtar från sin första resa till Svenskbygden. Han erinrade sig de varma känslor som grep honom, då han någonstans i de ensliga vippalskogarna blev tilltalad av en vägfärdare på ren svenska.

Talaren tog oss med på en konsthistorisk resa genom Estland. Färden började på Runö, fortsatte till Arensburg, där åhörarna fick göra bekantskap med stadens anrika borg och dess många svenskminnen, fortsatte över Ösel och Moon efter korta utflykter till det västestniska fastlandets minnesrika och vackra kyrkor till Svenskbygdens huvudstad Hapsal. Talaren lämnade så en fängslande skildring av stadens storhetstid, som i vår tid återspeglas i de mäktiga borgruinerna och det vackra, välbevarade slottskapellet. Fastän många åhörare säkert hade velat dröja ytterligare någon stund bland minnena från barndomstidens hisnande upptäcktsfärder i "slottsgården" måste vi fortsätta och nu österut mot andra minnen från svensk stormaktstid och odlargärning i Österled. Det blev besök på Revals domberg, i domkyrkan med sina talrika svenskminnen, i de båda svenska kyrkorna och i klosteruinerna i Birgitten.

Efter en avstickare till Järven för ett besök i en av gotländska kolonister byggd kyrka, slutade resan i Narva — staden som var en av stormaktstidens Sveriges skönaste och dyrbaraste pärlor och som ännu under Estlands självständighetstid gav intryck av att vara en medeltida svensk stad. Här kunde besökaren stöta på otaliga minnen från den tid då Narva var centrum för handeln med det stora Ryssland — det ståtliga rådhuset, Erik Dahlbergs befästningsverk, vackra portaler utförda av svenska bildhuggare, kyrkor och patricierhus.

Det fängslande och givande föredraget illustrerades med vackra och unika bilder ur föredragshållarens egna samlingar.

Programmet avslutades med violinsolon utförda av den duktige estlandssvenske musikern Heino Allik från Rus.

Gammal estlandssvensk julpsalm

Upptecknad av OLOF ANDERSSON

Vär - dens Fräl - sa - re kom här.

Re - na jung - frun mo - der är,

Ty en börd så un - der - lig,

Her - re Je - su, höv - des dig

Ur "Folkliga svenska koralmelodier".

Från redaktionen

Med detta nummer av Kustbon följa två inbetalningskort på vardera 5 kronor. De äro avsedda för inbetalning av prenumerationsavgiften till Kustbon och medlemsavgiften till Svenska Odlingens Vänner för år 1955. Då det är förenat med både kostnader och besvär att sända ut påminnelser, vädja Kustbon och S. O. V. till envar att betala beloppen så snart som möjligt, helst redan före årsskiftet. Kustbon är för sin existens numera helt beroende av prenumerationsavgifterna. Även Svenska Odlingens Vänner behöver sina medlemmars ekonomiska stöd för att kunna genomföra sitt verksamhetsprogram.

Och så ett viktigt meddelande till alla som byter adress (cirka 200 årligen):

Det räcker inte med att endast lämna meddelande om adressförändring till posten, då utgivarkorsband som regel inte eftersändas genom postverkets försorg. Skriv alltså alltid ett par rader till Kustbon, Tunnelgatan 23, 3 tr., Stockholm, och uppge Er nya adress.

Glöm inte heller att meddela oss Edra familjenyheter, då Kustbon fortfarande är den främsta förbindelselänken mellan alla estlandssvenskar. Ett meddelande om ex. vigsel eller dödsfall kostar ingenting.

Av ovannstående torde framgå, att Kustbon avser att komma ut i om möjligt oförändrat skick även under år 1955. Ansvaret för förverkligandet av dessa planer vilar emellertid inte endast på redaktionen och utgivaren, utan på var och en av oss.

Red. ber slutligen få framföra sitt uppriktiga tack till läsekretsen för den välvilja som på olika sätt kommit till uttryck under det gångna året och tillönska alla en

GOD JUL

och ett

LYCKOSAMT ÅR 1955

Mink och Blåräv

billigt genom

JOHN STENHOLM.

Tel. Vaxholm 0764 (riktnr) 20780

JUR. KAND.

EDGAR PÄRLI

(f. estländsk konsul i Stockholm)

JURIDISK RÄDGIVNING

Speciellt: äktenskapsskillnad, testamenten, bouppteckningar, indrivning av fordringar, inresetillstånd o. s. v.

Tidsbeställning:

Tel. 58 04 63 kl. 8—9 och 19—20

Tel. 33 31 17 kl. 11—12

Vanadisvägen 24 I, STOCKHOLM

Anders Lindquist

60 år

Den 19 december fyller en av estlandssvenskarnas f. d. förgrundsgestalter, major Anders Lindquist, 60 år.

Sedan en april-dag 1941 är hans öden höljda i dunkel, men var han än må befinna sig i detta nu, går många tankar och välgångsönskningar till

honom på hans högtidsdag.

Anders Lindquist föddes på Ormsö. Efter studentexamen vid Kommersgymnasiet i Reval kom han till Petersburg och arbetade där hos Nobel. Han övergick dock snart från den merkantila banan till officersyrket, vartill han utbildades i Ryssland. I första världskriget deltog han som officer. Då Estland blev självständigt inträdde han i Estlands armé och erhöll vidareutbildning vid Krigshögskolan i Tondi. Han utnämndes först till kompanichef och befordrades senare till bataljonschef i Reval.

Kustbons läsare minns dock Anders Lindquist i främsta rummet som en svenskhetens kulturkämpe. Han tillhörde under en lång tid S. O. V. och verkade inom denna förening på 1930-talet som uppskattad och välbetrodd kassör.

Det kulturella livet upplevde på denna tid en blomstringsperiod: Hapsal fick ett svenskt gymnasium och nya skolor byggdes i svensksbygden. Allt detta vållade föreningen stora ekonomiska bekymmer, och icke minst kassören fick brottas med dessa problem.

Men med optimism och oförtruten energi arbetade Anders Lindquist för framåtskridande inom sin hembygd och fick även uppleva glädjen att se föreningens planer förverkligade.

I Reval tillhörde major Lindquist Svenska församlingens kyrkoråd.

Anders Lindquist kom av en tillfällighet in på den militära banan. Trots sin svenska nationalitet — som han f. ö. aldrig stuckit under stol med — klarade han sig utmärkt i en hård konkurrens. Det har dock aldrig legat något stramt militäristiskt över honom. Han har i varje situation varit den sanne människovännen.

Genom sitt lugna och sympatiska uppträdande vann han gehör i de föreningar han verkade, och genom sitt nobla och ärliga väsen vann han många vänner både i Estland och i Sverige.

G. S.

VALENTIN KÜÜN

IN MEMORIAM

Vi ha följt en kär Nargöbo till den sista vilan. Valentin Küün har gått bort...

Tom står hans båt uppdragen, tomma hänga näten på stranden. Tomt är det på sjön. Och tomt är det i våra bröst...

Svårt är att skriva om saknaden. Tomma känns orden. Låtom oss tänka.

Än finns han kvar ibland oss, härute bland skären. Där tanken är fri, och har rymder att spänna sig över. Där ögat kan möta en gryende dag, och havet går himlen till mötes. Här talar man mindre — och känner mer:

Skönheten. Friheten. Livet. Ron...

Han brukade ej många ord. Han hade mycket att säga ändå — och mycket att ge. Han gav av sig själv. Sitt lugn, sin enkelhet, sin godhet. Det är tomt efter honom, men han lämnade ingen tomhet efter sig. Hans väsen lever kvar över kustbandets vidder, och hans minnes godhet bland vänner och kära.

Lugn och trygg förde han fartyg genom farliga vatten. Lugn anträdde han sin sista färd. Han hade fört sin båt i hamn... När mörkret faller på, vänder sjöman blicken mot himlen — och styr efter stjärnorna...

Erik Schmidt

FYRA DIKTER

av Edvin Lagman

Våren

Våren
skälver i en droppe
violettera vindar
röra vid björkarna
snön är bara
vita och blå dagrar

Sommaren

Röda
solheta stenblock
flimrande dis
mörkblått
blekgrönt
skummande vitt
låg horisont
oändlig
mjölkblå himmelskupa

Skön död

Dödens kristall
skimrar
i morgonens pupill
genomstungen
av en blodröd åder

Kors med ljusreflexer

Evighetens stråle
skär
livets dallrande sträng

FAMILJENYTT

Vigda

I Östersund den 11 sept. 1954, chaufför Sven Westerman, Rickul och sjuksköterskan Gerd Nilsson.

I Korskyrkan i Stockholm, den 13 nov. 1954, Erik Tökke, Dagö, och Elsa Gärdström, Ormsö.

I Stockholm den 31 juli 1954, Vilhelm Arvid Björk, Runö, och Vera Hagberg.

I Jakobs kyrka i Stockholm, den 19 dec. 1954, Lars-Bertil Kjerrman och Elin Dagmar Nyholm, Ormsö.

I Stockholm den 11 december 1954, Axel Edvard Alros och Otilja Katarina Ingeborg Benholm, båda från Ormsö.

I Solna kyrka den 5 jan. 1955, Leif Rundgren och Gun Seeman, Nuckö.

Döda

Johan Ahlberg, född den 17 aug. 1877 på Ormsö, avled den 27 nov. 1954 i Stockholm.

Mats Ahlberg, född den 3 okt. 1875 i Rickul, avled den 8 nov. 1954 i Torshälla.

Johanna Krusman, född Nybondas på Odensholm, avled den 18 nov. 1954 i Uppsala.

Valentin Fredrik Kүүn, född den 28 juni 1889 på Nargö, avled den 27 okt. 1954 på Järflotta, Nynäshamn.

Johan Laderman, född den 10 augusti 1891 på Ormsö, avled den 28 sept. 1954.

Änkefru Agneta Lilja, född Enkel, den 8 juni 1898 på Ormsö, avled den 28 sept. 1954 i Visby.

Änkefru Aet Ribohn, född Stenberg den 22 mars 1885 i Käina på Dagö, avled den 19 okt. 1954 på Vättersö.

Änkefru Maria Stahl, född Lundberg den 10 maj 1871 på Rågö, avled den 2 nov. 1954 å Kilstads ålderdomshem, Ulvsby.

Änkefru Maria Talberg, född Thomsson den 8 dec. 1873 i Rickul avled den 5 juli 1954.

Fru Eva Westersten, född Söderlund den 29 okt. 1864 avled den 12 aug 1954.

Änkefru Tio Österman, född Westerby den 25 febr. 1865 i Rickul, avled den 29 sept. 1954.

Vår älskade Mor
Änkefru

Maria Talberg

Född den 7 december 1873
insomnade lugnt och stilla den 7 juli 1954.

Djupt sörjd och saknad av

BARN och **BARNBARN**
Syskon.

Tack Du lilla, kära mor
För varje bön Du bett.
Tack för allt utav Ditt eget liv
Som Dina barn Du gett.
Torçar jag min längtans tår,
Hjärtat fullt av kärlek slår.
Tusen tack Du lilla, kära mor!
Vila i frid!

Vår käre

Mats Ahlberg

Född i Rickul den 3 oktober 1875
Död i Torshälla den 8 nov. 1954

EVA

Barn, Barnbarn och Barnbarnsbarn
Syskon samt övrig släkt och vänner.

Sakta kom döden
Kom som en vän.
Tog mig vid handen,
Förde mig hem.

Vår älskade Mamma
Farmor och Mormor

Tio Österman

Född d. 25/2 1865 i Rickul
Död d. 30/9 1954 i Eskilstuna

Sörjd och saknad av

BARN och **BARNBARN**

Tung är sorgen, svår att bära,
Men av allt Du gav oss, kära,
Finns i minnet kvar ändå.
Flitigt har Du alltid strävat,
Och för mödor aldrig bävat
Tills Du inte kunde mer.

Lysning

I Edsberg den 17 okt. 1954, mellan ing. Sven Timmerman från Nuckö och barnsköterskan Birgit Petterson, Örebro.

Födda

En dotter, den 16 oktober 1954 i Stockholm, Evy Ekström född Persson och Isak Ekström från Runö.

En son, i okt. 1954 i Ystad, Hulda Johansson, född Lindström från Runö och Harry Johansson.

Bemärkelsedagar

85 år

Isak Alström, född den 24 mars 1870, Runö

80 år

Maria Fällman, född Wennberg den 8 febr. 1875, Ormsö.
Jula Koppamees, född Mathiesen den 19 febr. 1875, Nuckö,
Anette Terese Österman, född den 6 mars 1875, Hapsal.
Lena Engman, född Mählberg den 15 mars 1875, Rickul.
Gertrud Hörnsten, född Alström den 15 mars 1875, Ormsö.
Voldemar Leopold Korjus, född den 25 mars 1875, Reval.

75 år

Katarina Sandell, född Bergström den 1 jan. 1880, Ormsö.
Gertrud Hamberg, född Fagerlund den 3 jan. 1880, Ormsö.
Tio Nystil, född Hamberg den 3 jan. 1880, Rågö.
Lena Engman, född Dyrberg den 4 jan. 1880, Rickul.
Erik Severin Johansson, född den 4 jan. 1880, Lustifer.
Mats Westerholm, född den 13 jan. 1880, Rickul.
Maria Lindman, född Ponder den 20 januari 1880, Rågö.
Lars Notman, född den 21 jan. 1880, Ormsö.
Elisabeth Rosen, född den 23 jan. 1880, Nargö.
Gustav Luks, född den 1 febr. 1880, Rickul.
Agneta Hallman, född Lindkvist den 8 febr. 1880, Ormsö.
Mats Strandsten, född den 3 mars 1880, Rickul.
Mina Randver, född Tennisberg den 13 mars 1880, Vippal.
Maria Österman, född Alberg den 13 mars 1880, Runö.
Lena Mickelin, född Nilsson den 14 mars 1880, Ormsö.
Katarina Söderblom, född den 14 mars 1880, Ormsö.
Anders Blomman, född den 17 mars 1880, Ormsö.
Lena Pelmas, född Ruhberg den 21 mars 1880, Rickul.
Johan Österman, född den 23 mars 1880, Runö.

70 år

Elin Adelin Matsson, född den 13 januari 1885, Nargö.
Ernst Palmkron, född den 17 januari 1885, Vippal.
Johannes Kantberg, född den 25 januari 1885, Vippal.
Rosa Vilhelmine Eichenthal, född Matson den 30 jan. 1885, Reval.
Maria Strandberg, född Freiman den 30 jan. 1885, Rickul.
Johannes Dyrberg, född den 9 febr. 1885, Rickul.
Agneta Bäck, född den 15 febr. 1885, Ormsö.
Hans Appelblom, född den 27 febr. 1885, Ormsö.
Maria Blomberg, född Lagman den 11 mars 1885, Rickul.
Maria Peterberg, född Nordbäck den 24 mars 1885, Ormsö.
Maria Fagerros, född den 28 mars 1885, Ormsö.

60 år

Lena Blomberg, född den 6 jan. 1895, Rickul.

Arthur Voldemar Ambros, född den 8 jan. 1895, Reval.
Lars Landman, född den 8 januari 1895, Ormsö.
Anders Rönnberg, född den 13 jan. 1895, Ormsö.
Johannes Espling, född den 17 jan. 1895, Rågö.
Johannes Alros, född den 21 jan. 1895, Ormsö.
Anders Timmerman, född den 5 febr. 1895, Ormsö.
Maria Klingberg, född den 7 febr. 1895, Rickul.
Anton Nyman, född den 15 febr. 1895, Rågö.
Herman Strömkvist, född den 10 febr. 1895, Rickul.
Sofie Veski, född den 10 febr. 1895, Nömme.
Erik Paul Küün, född den 11 febr. 1895, Reval.
Mathias Söderholm, född den 14 febr. 1895, Nuckö.
Herman Åkerblad, född den 15 febr. 1895, Rickul.
Bernhard Nygård, född den 23 febr. 1895, Dagö.
Ida Vesterblom, född den 23 febr. 1895, Nuckö.
Hans Friberg, född den 25 febr. 1895, Ormsö.
Mathilda Kopparberg, f. Lagman den 1 mars 1895, Rickul.
Katarina Söderlund, f. Häggblom den 1 mars 1895, Ormsö.
Tomas Murman, född den 8 mars 1895, Ormsö.
Kristof Engman, född den 10 mars 1895, Nuckö.
Sofia Engman, född Stavas den 16 mars 1895, Rickul.
Fernanda Kärk, född Jürgensson den 23 mars 1895, Reval.
Maria Matsson, född den 24 mars 1895, Reval.
Maria Lindgren, född Lundberg den 25 mars 1895, Rågö.
Karl Koinberg, född den 31 mars 1895, Rågö.

50 år

Johan Svärd, född den 3 jan. 1905, Ormsö.
Elfride Thomsson, född den 3 jan. 1905, Rickul.
Johan Lilja, född den 5 jan. 1905, Ormsö.
Maria Brun, född Klanberg den 6 jan. 1905, Nuckö.
Fridolf Engman, född den 16 jan. 1905, Rickul.
Marga Krupp, född Malm den 18 jan. 1905, Reval.
Helene Mathiesen, född den 20 jan. 1905, Nuckö.
Alide Leemets född Kanter den 15 febr. 1905, Reval.
Hans Bäckman, född den 21 jan. 1905, Ormsö.
Maria Malvik, född Berggren den 23 jan. 1905, Ormsö.
Johan Peterberg, född den 23 jan. 1905, Ormsö.
Herman Rosenborg, född den 24 jan. 1905, Rågö.
Maria Svärd, född Hammerman den 24 jan. 1905, Ormsö.
Johan Alström, född den 31 jan. 1905, Ormsö.
Gustav Lindström, född den 31 jan. 1905, Vippal.
Alexander Nyman, född den 5 febr. 1905, Nuckö.
Ksenia Pisarev född den 5 febr. 1905, Reval.
Maria Öman, född Åkerman den 8 febr. 1905, Ormsö.
Maria Adelman, född Mägi den 10 febr. 1905, Nuckö.
Maria Nilsson född Vestersten den 11 febr. 1905, Nuckö.
Eduard Viljamaa, född den 14 febr. 1905, Vippal.
Gertrud Gärdström, f. Hörnström den 15 febr 1905, Ormsö.
Herman Vesterblom, född den 16 febr. 1905, Nuckö.
Alide Söderholm, född Laurisson den 17 febr. 1905, Rickul.
Leida Luks, född Kull den 19 febr. 1905, Rickul.
Johannes Seffers, född den 26 febr. 1905, Nuckö.
Linda Bergman, född Lauri den 4 mars 1905, Rickul
Fanny Köusson, född Luther den 4 mars 1905, Reval.
Hilda Hermine Strickman, född Keelman den 9 mars 1905, Korkis.
Johanna Bertholm, född den 18 mars 1905, Rågö.
Hermine Vikman, född Villberg den 18 mars 1905, Reval.
Johannes Okerblad, född den 22 mars 1905, Rickul.
Katarina Kornblom, född Blomman den 21 mars 1905, Ormsö.
Gertrud Svedberg, född Jonell den 25 mars 1905, Ormsö.
Birgitta Bäckman, född Wikström den 29 mars 1905, Ormsö.

Mest läst i Estland

*redan långt
före kriget...*

Stockholms-Tidningen var redan före 1939 den mest lästa och omtyckta svenska dagstidningen i Estland. Denna vänskap har sedan dess utvecklats vidare genom Stockholms-Tidningen Eestlastele, som nu kan fira sitt 10-årsjubileum.

Under 1955 kommer vi att bjuda på många intressanta artikelserier om dagens förhållanden i Estland och de förutvarande estländska öarna. Artiklarna bygger på auten-

tiskt material, som redaktionen fått på hemliga vägar. Dessutom får Ni som vanliga utförliga nyheter från gamla hemlandet, artiklar om kultur och föreningsliv, det andliga livet överhuvudtaget liksom underrättelser om estländska öden runt om i världen.

Stockholms-Tidningens estniska upplaga är den enda tidningen i sitt slag i världen — en estnisk dagstidning i en stor huvudstadstidning.

***Följ gammal god
tradition — fortsatt
vänskapen —
prenumerera nu!***

STOCKHOLMS TIDNINGEN

På Stockholms-Tidningens ESTNISKA UPPLAGA (C-upplagan) kan Ni prenumerera vid varje postanstalt på vanlig tidningsrekvisition. Prenumerationspriserna är

Halvår 29.50

Kvartal 14.75

Månad 5.—